До спеціалізованої вченої ради Д 25.855.02
у Державному податковому університеті

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію Драчука Юрія Петровича «Забезпечення охорони прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження: порівняльно-правовий аналіз», подану на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність

Ступінь актуальності обраної теми. Дисертація Юрія Петровича Драчука присвячена забезпеченню охорони прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження на основі порівняльно-правового аналізу. Обрана тема охоплює взаємозв'язок процесуальних гарантій, повноважень уповноважених суб'єктів і можливостей особи реалізувати свої права. Законодавче закріплення права потребує належного порядку його здійснення, своєчасної правничої допомоги та доступності судового контролю. Саме узгодження цих умов визначає здатність кримінального провадження забезпечувати належну правову процедуру для кожного учасника.

Суспільна значущість дослідження зумовлена тим, що обмеження свободи, недоторканності житла та майнових прав безпосередньо впливають на становище особи. Несвоєчасне роз'яснення прав, перешкоди в доступі до захисника й матеріалів, затримки повернення майна та вирішення клопотань можуть позбавляти процесуальні гарантії практичного змісту. Тому обґрунтованим є дослідження не лише нормативних приписів, а й конкретних обов'язків слідчого, дізнавача,

прокурора, слідчого судді та суду, строків їх виконання й засобів перевірки допущених порушень.

Воєнний стан створює додаткові труднощі забезпечення прав учасників кримінального провадження. Переміщення осіб та установ, небезпека участі в процесуальних діях, переривання зв'язку й утрата матеріалів потребують належних організаційних рішень. Водночас застосування особливостей, передбачених ст. 615 КПК України, має спиратися на встановлення законодавчих підстав конкретної процедури. Дослідження умов збереження права на захист, конфіденційного спілкування, участі в дослідженні доказів і судової перевірки відповідає сучасним потребам кримінальної юстиції.

В авторефераті наведено показники, які підтверджують практичну гостроту проблеми: у 2025 році слідчим суддям надійшло 92 тис. скарг на рішення, дії чи бездіяльність слідчого або прокурора; із 77 тис. розглянутих скарг задоволено 42 тис., або 55 %. Наведені дані характеризують значний обсяг звернень за судовим захистом процесуальних прав. Порівняльне дослідження національних гарантій, міжнародних стандартів та зарубіжного досвіду має належне теоретичне й прикладне підґрунтя. З огляду на зазначене вибір теми дисертації слід визнати обґрунтованим і своєчасним.

Оцінка наукового рівня дисертації і наукових публікацій здобувача.

Мета дослідження сформульована як розроблення теоретичних положень щодо забезпечення охорони прав учасників кримінального провадження на основі порівняльно-правового аналізу, а також пропозицій і практичних рекомендацій щодо вдосконалення законодавства та практики його застосування, зокрема в умовах воєнного стану. Вісім завдань охоплюють стан наукового розроблення, поняття охорони, міжнародні засади, процесуальний механізм, правові й організаційні умови його

функціонування, зарубіжний досвід та особливості досудового розслідування і судового розгляду. Така система завдань відповідає предмету дослідження.

Методологічний інструментарій представлений діалектичним, формально-логічним, системним, структурно-функціональним, історико-правовим, формально-юридичним, компаративістським, статистичним та соціологічним методами. В авторефераті визначено їх призначення щодо конкретних підрозділів. Поєднання аналізу процесуальних норм, судової практики та результатів анкетування дозволило дослідити правові й організаційні передумови реалізації гарантій. Методологію використано для уточнення понять, зіставлення правопорядків і формулювання законодавчих пропозицій.

Емпіричну базу становлять рішення Конституційного Суду України, Верховного Суду, інших національних судів та практика ЄСПЛ; зведені дані анкетування 260 респондентів, зокрема 110 слідчих Національної поліції України, 85 прокурорів і 65 суддів із різних регіонів України. Використано також статистичні й аналітичні матеріали за 2015–2025 роки Офісу Генерального прокурора, Національної поліції України, Державної судової адміністрації України, Верховного Суду та Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. Такий масив забезпечує зв'язок теоретичних положень із практикою застосування процесуальних гарантій.

Основні положення дисертації відображено у восьми публікаціях: чотирьох статтях у фахових виданнях України, одній публікації у закордонному юридичному виданні та трьох матеріалах наукових доповідей. Публікації охоплюють міжнародний правовий досвід, охорону прав під час досудового розслідування й судового розгляду, правові засади та кримінальний процесуальний механізм її забезпечення. Окремо оприлюднено результати щодо права на свободу, проведення слідчих дій і діяльності прокурора. Це свідчить про належне оприлюднення результатів.

Новизна представлених теоретичних результатів, повнота їх викладу в опублікованих працях.

Наукова новизна дисертації пов'язана з розробленням цілісного підходу до забезпечення охорони прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження. Автор поєднує передбачені законом гарантії, повноваження компетентних суб'єктів, процесуальні можливості учасників, засоби оскарження та відновлення порушених прав. Позитивно оцінюється розкриття їх взаємодії через визначення права, відповідного обов'язку, належної процедури та фактичного виконання прийнятого рішення. Важливим є врахування загального порядку провадження й особливостей воєнного стану.

Заслуговує уваги уточнення поняття охорони прав учасників та її співвідношення із захистом і забезпеченням прав. Охорона розглядається як переважно запобіжна діяльність, захист – як подолання загроз і перешкод, припинення порушень та усунення їхніх наслідків, забезпечення – як ширше поняття. Обґрунтовано також безперервність гарантій при переході між стадіями провадження та зміні процесуального статусу особи. Такий підхід дозволяє враховувати характер втручання й індивідуальні умови участі.

Позитивної оцінки заслуговує теоретична модель кримінального процесуального механізму, яка поєднує нормативну, суб'єктну, процедурну, контрольну та виконавчу складові. Автор пов'язує їх функціонування зі встановленням юридично значущих обставин, реалізацією прав та обов'язків, прийняттям і перевіркою мотивованого рішення, його виконанням. Запропонована побудова має значення для встановлення причин порушення конкретної гарантії та визначення належного способу реагування.

Окремим напрямом новизни є обґрунтування вимог до мотивування та виконання процесуальних рішень. Запропоновано доповнити ст. 110

КПК України положеннями щодо визначення права чи інтересу, яких стосується постанова, оцінки істотних доводів і підстав застосування особливостей провадження. Доповнення до ст. 307 КПК України стосуються визначення суб'єкта та строку виконання ухвали, повідомлення слідчого судді й скаржника про її виконання. Такий підхід пов'язує судову перевірку з фактичним усуненням порушення.

До положень, що мають прикладну новизну, слід віднести пропозиції щодо роз'яснення прав потерпілому, організації ознайомлення з матеріалами, підготовки захисника до окремої процесуальної дії, повернення тимчасово вилученого майна та вирішення доказових клопотань. Розроблені доповнення до статей 53, 55, 169, 221 і 350 КПК України конкретизують виконання процесуальних обов'язків. У сукупності вони спрямовані на своєчасне використання прав і перевірку обґрунтованості їх обмежень.

Наукова обґрунтованість отриманих результатів, положень, висновків і рекомендацій.

Обґрунтованість положень підтверджується послідовним зіставленням процесуальних норм із судовою практикою та умовами їх виконання. У роботі проаналізовано рішення Конституційного Суду України, національних судів і ЄСПЛ щодо свободи особи, правничої допомоги, майнових прав та справедливого судового розгляду. Результати анкетування використано для з'ясування практичних труднощів. Завдяки цьому нормативні пропозиції пов'язано з конкретними перешкодами в реалізації процесуальних можливостей учасників.

Важливим є розмежування правових підстав обмеження права та організаційних труднощів виконання відповідного обов'язку. Автор підкреслює, що воєнний стан потребує перевірки умов застосування кожної спеціальної процедури. Переміщення установи, кадрові зміни або технічні перешкоди зумовлюють необхідність організувати виконання обов'язку.

Оцінка законності втручання пов'язується з компетенцією суб'єкта, установленими обставинами, процесуальною формою і доступністю перевірки.

Змістовною є характеристика організаційного забезпечення процесуальних гарантій. Розглянуто визначення відповідального суб'єкта, доступне інформування учасника, залучення захисників, перекладачів та інших фахівців, підготовку матеріалів і створення умов для ознайомлення. Окремо розмежовано процесуальні повноваження, правниче представництво, психологічну допомогу та організаційну підтримку. Така диференціація дозволяє зберігати належну компетенцію кожного учасника й оцінювати фактичну доступність гарантій.

Переконливою є увага до своєчасного припинення обмежень майнових прав. Повернення тимчасово вилученого майна пов'язано з настанням установленої законом підстави, повідомленням особи та фактичним переданням речей. Автор обґрунтовує необхідність фіксації переліку, стану й комплектності повернутого майна, а також конкретних перешкод його переданню. Запропонована конкретизація дозволяє перевіряти виконання обов'язку незалежно від подання особою нового клопотання або скарги.

Положення щодо судового розгляду спираються на зв'язок змагальності, безсторонності суду й належної участі в дослідженні доказів. Розглянуто час підготовки захисту, перевірку показань, спеціальні умови допиту дітей і свідків, дистанційну участь та мотивування відмови в доказових клопотаннях. Автор послідовно пов'язує спеціальні умови участі з можливістю ставити запитання, оспорювати докази й отримувати мотивовану оцінку істотних доводів.

Рівень виконання поставленого наукового завдання, оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності.

Зміст дисертації та автореферату свідчить, що поставлені завдання в основному вирішено. Автор простежує логічний зв'язок між поняттям охорони, міжнародними стандартами, моделлю процесуального механізму та рекомендаціями для досудового розслідування і судового розгляду. Порівняльний аналіз використано для конкретизації обов'язків щодо інформування, правничої допомоги, доступу до матеріалів і перевірки рішень. Законодавчі пропозиції відповідають окресленим напрямам удосконалення гарантій.

Автор демонструє вміння працювати із законодавством, науковою літературою, судовою практикою, статистикою й матеріалами анкетування. Методологія забезпечує перехід від визначення практичної проблеми до її теоретичного пояснення та формулювання пропозицій. Розмежування нормативних вимог і труднощів їх виконання свідчить про належне оволодіння методологією кримінальних процесуальних досліджень.

Теоретичне і практичне значення результатів дослідження.

Теоретичне значення полягає у розвитку положень про охорону прав учасників кримінального провадження, уточненні її співвідношення із захистом і забезпеченням, розкритті структури процесуального механізму та безперервності гарантій. Сформульовані підходи можуть бути використані для подальшого дослідження належної правової процедури, процесуальних обов'язків і правового становища учасників.

Практична спрямованість проявляється у пропозиціях до КПК України та рекомендаціях щодо діяльності органів розслідування, прокуратури й суду. Результати можуть використовуватися під час підготовки законодавчих змін, методичних матеріалів, організації доступу до правничої допомоги та оцінки виконання процесуальних рішень. У

матеріалах дослідження зазначено напрями їх застосування в науковій, законотворчій, практичній діяльності та освітньому процесі.

Оцінка змісту дисертації, її завершеності в цілому.

Перший розділ формує теоретико-правове підґрунтя дослідження. Автор систематизує наукові підходи до забезпечення прав учасників, розкриває поняття й сутність охорони, її співвідношення із захистом та забезпеченням. Окремо досліджено міжнародні засади й практику ЄСПЛ. Позитивним є врахування процесуального становища особи, законних інтересів і безперервності гарантій.

Другий розділ присвячено кримінальному процесуальному механізму забезпечення охорони прав. Визначено його поняття, структуру, правові й організаційні умови функціонування, узагальнено досвід Німеччини, Польщі, Франції та Естонії. Запропоновано конкретизацію інформування, доступу до матеріалів, мотивування та виконання рішень. Таким чином, розділ поєднує теоретичні положення з визначенням обов'язків і процедур їх реалізації.

Третій розділ має найбільш виражену прикладну спрямованість. Розглянуто охорону прав під час досудового розслідування й судового розгляду, своєчасне надання правничої допомоги, перевірку підстав обмеження свободи та повернення майна. Досліджено належну участь у доказуванні, вирішення клопотань і дистанційний розгляд. Завершується дослідження рекомендаціями щодо забезпечення гарантій за загальним порядком та в умовах воєнного стану.

Загальні висновки кореспондують змісту розділів і містять конкретні результати. Автореферат дозволяє простежити логіку дослідження від поняття охорони прав до моделі її забезпечення та законодавчих пропозицій. Це дає підстави вважати роботу завершеною в межах поставленого наукового завдання.

Зауваження щодо змісту дисертації та положень, що потребують додаткової аргументації.

Загальна позитивна оцінка дисертаційного дослідження не виключає можливості висловити окремі зауваження, що потребують пояснення під час публічного захисту.

1. У підрозділі 1.2 дисертації (с. 39–40) охорону прав визначено як переважно запобіжну діяльність, до змісту якої включено своєчасне припинення порушень. Водночас припинення порушень названо також серед ознак захисту прав. Автор визнає можливий збіг окремих засобів, однак практичний критерій розмежування цих напрямів потребує конкретизації. Під час захисту доцільно пояснити, за якою безпосередньою метою та правовими наслідками відповідну дію слід відносити до охорони або захисту, навівши приклади з кримінального провадження.

2. У підрозділі 2.1 дисертації (с. 79–80) запропоновано п'ять складових механізму: нормативну, суб'єктну, процедурну, контрольну та виконавчу. Така побудова заслуговує підтримки, проте контроль і виконання рішень також здійснюються у певній процесуальній формі та визначеними суб'єктами. Тому варто чіткіше пояснити критерій їх самостійного виокремлення. Додаткова аргументація функціонального призначення кожної складової допомогла б показати аналітичну цінність моделі та уникнути сприйняття її елементів як ізольованих етапів провадження.

3. У підрозділі 2.3 дисертації узагальнено досвід Німеччини, Польщі, Франції та Естонії щодо інформування, правничої допомоги, доступу до матеріалів і належних умов участі. Разом із тим підсумкові рекомендації доцільно було б чіткіше диференціювати за способом використання в Україні. Зокрема, бажано пояснити, які положення можуть ураховуватися під час організації виконання чинних обов'язків, а які потребують законодавчих змін. Така конкретизація посилила б порівняльно-правову

складову дослідження та визначеність запропонованих напрямів удосконалення.

4. У підрозділі 3.1 дисертації (с. 159–160) запропоновано доповнити ст. 169 КПК України вимогами щодо фіксації обставин, які унеможливлюють передання майна, та заходів їх усунення. Автор слушно застерігає від відстрочення обов'язку негайного повернення. Однак потребує докладнішого пояснення порядок перевірки збереження таких перешкод і повідомлення заінтересованої особи про вжиті заходи. Це особливо важливо в умовах воєнного стану, щоб документування фактичної недоступності майна супроводжувалося дієвим контролем за усуненням перешкод його поверненню.

5. У підрозділі 3.2 дисертації (с. 179–180) запропоновано доповнити ст. 350 КПК України положеннями про визначення моменту вирішення доказового клопотання за потреби попереднього дослідження інших доказів. Напрям є обґрунтованим, однак потребує уточнення критерій вибору такого моменту. Доцільно пояснити, як забезпечуватиметься достатній час для проведення запитаної дії, дослідження її результатів та підготовки позиції учасника до дебатів. Важливо також конкретизувати співвідношення запропонованого порядку з повторним зверненням із клопотанням з інших підстав.

Відсутність порушень академічної доброчесності.

За результатами ознайомлення з представленими матеріалами дисертації та автореферату підстав для твердження про некоректне використання чужих наукових результатів без належного посилання не виявлено. Основні положення дослідження співвідносяться із завданнями роботи та відображені у публікаціях здобувача, перелік яких наведено в авторефераті.

Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам.

За змістом, рівнем наукової новизни, обґрунтованістю одержаних результатів, повнотою їх оприлюднення та загальним рівнем виконання дисертаційне дослідження Драчука Юрія Петровича «Забезпечення охорони прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження: порівняльно-правовий аналіз» відповідає вимогам Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567, з урахуванням пункту 2 постанови Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 р. № 1197 «Деякі питання присудження (позбавлення) наукових ступенів», а Драчук Юрій Петрович заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність.

Офіційний опонент
Професор кафедри криміналістики
навчально-наукового інституту права
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка,
доктор юридичних наук, професор,
заслужений юрист України **Оксана КУЧИНСЬКА**

ПІДПИС ЗАСВІДЧУЮ
ВЧЕНИЙ СЕКРЕТАР НДЧ
КАРАУЛЬНА Н. В.
2026 Р.